

Oponentský posudek na habilitační práci s názvem:
„Rozhodování žáků absolventských ročníků základních škol o další vzdělávací a profesní dráze: analýza na základě dotazníkového šetření a ohniskových skupin.“
Autor: PhDr. Mgr. Petr Hlad'o, PhD.
(Vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014. 358 s. ISBN 978-80-7375-874-5).

Jako habilitační práce byla předložena recenzovaná monografie s názvem Rozhodování žáků absolventských ročníků základních škol o další vzdělávací a profesní dráze s podnázvem Analýza na základě dotazníkového šetření a ohniskových skupin. Vydána byla nakladatelstvím Mendelovy univerzity v Brně v roce 2013 (Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. 358 s. ISBN 978-80-7375-874-5). Posuzovaná habilitační práce se zabývá aktuálními problémy, které provázejí proces volby další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol s těžištěm v analýze tohoto rozhodovacího procesu. Poněvadž jsou při volbě další vzdělávací a profesní dráhy v nezanedbatelné míře angažováni rodiče, na toto téma je nazíráno jak z pohledu žáků, tak jejich rodičů.

Téma habilitační práce nepatří v současné pedagogice k hlavním tématům, a to i přes svůj nepochybný význam pro jedince, rodinu i společnost. Autor si tak zvolil problematiku, která není dostatečně prozkoumána. Nenechal se odradit ani její interdisciplinární povahou – prolínajícími se zřeteli pedagogickými, psychologickými, sociálními a dalšími, které ovlivnily metodologickou náročnost řešení teoretické i empirické části habilitační práce. Autor se již několik let věnuje této problematice, což se velmi pozitivně odráží na její kvalitě. Habilitační práce proto vychází a systematicky navazuje na jeho předchozí vědecko-výzkumné aktivity. To se projevuje v cíli habilitační práce, kterým je syntetizovat teoretické a empirické poznatky o volbě další vzdělávací a profesní dráhy a na základě vlastního výzkumného šetření přispět do odborné diskuze o tomto procesu novými informacemi. Poznatky o významných aspektech procesu volby další vzdělávací a profesní dráhy, kterým procházejí žáci a jejich rodiče v 9. ročníku základní školy, jsou nezbytné pro edukační praxi a kariérové poradenství na základních školách.

Práce má 358 číslovaných stran a je standardně rozdělena na dvě stěžejní části. V první části je podán důkladný a strukturovaný přehled teoretických a empirických poznatků o volbě další vzdělávací a profesní dráhy z českého, ale i mezinárodního prostředí. Ve druhé části je prezentováno výzkumné šetření autora. Práce začíná úvodem, následuje devět číslovaných kapitol (z toho jsou dvě teoretické a sedm empirických), závěr, souhrn v českém a anglickém jazyce, seznam použité literatury, seznam tabulek, seznam obrázků a pět příloh.

V úvodu jsou prezentována základní společenská východiska volby další vzdělávací a profesní dráhy, významnost tématu v rámci oboru pedagogiky, vymezeny základní pojmy, cíle práce, uvedena návaznost na předchozí vědecké a odborné práce autora, naznačena struktura monografie a cílová skupina čtenářů.

První kapitola je věnována kariérovým teoriím s akcentem na rozhodování žáků základních škol o další vzdělávací a profesní dráze. Jsou zde porovnány přístupy v kariérových teoriích, popsán kariérový vývoj adolescentů, konstrukt kariérové zralosti. Pro pedagogickou praxi je přínosné vyústění kapitoly do přehledné taxonomie těžkostí, které žáci při volbě další vzdělávací a profesní dráhy pociťují. Autor v této kapitole nezpracoval kariérové teorie v plné

jejich šíři. Věnuje se zde pouze nejvýznamnějším teoretickým konceptům, které se týkají žáků základních škol, tedy v ontogenetickém období časné a střední adolescence. Užší zorné pole při zpracování kariérových teorií je akceptovatelné, neboť by neúměrně zvýšilo rozsah již tak obsáhlé publikace. Autor se navíc teoretickým otázkám profesní orientace adolescentů věnoval v samostatné monografii, ve které jsou kariérové teorie důkladně rozebrány a diskutovány. Jistým nedostatkem kapitoly je dominantní zpracování předmětné problematiky z mezinárodního hlediska.

Druhá kapitola se zaměřuje na empirické poznatky o volbě další vzdělávací a profesní dráhy. Na české poměry jde o ojedinělý soubor poznatků z různě orientovaných českých, slovenských a mezinárodních výzkumů či průzkumů. Autor se snažil zmapovat, kdy se začínají žáci volbou povolání zabývat, které faktory stimulují rozhodovací proces, jaké jsou hlavní zdroje vlivů a informací, jakou roli má vliv rodinného prostředí a rodinných procesů, jaká je míra autonomie žáka v rozhodovacím procesu, role vrstevníků a další tematické okruhy. Kapitola vyústuje do pojednání o profesních aspiracích žáků a aspirací týkajících se vzdělávání. Přestože je v textu prezentována řada nových poznatků a je náročný na čtení, výstupy analyzovaných průzkumů jsou prezentovány srozumitelně a systematicky. Vzhledem k rozsahu kapitoly by bylo možné zařadit podkapitolu se stručným souhrnem hlavních poznatků, které autor vnímá jako výchozí pro své výzkumné šetření. Autor v této části práce důkladně analyzoval empirické poznatky o volbě další vzdělávací a profesní dráhy. Prokázal také velmi dobrou orientaci v aktuální odborné literatuře a znalost práce s literárními zdroji. Seznam použitých literárních zdrojů čítá přes 500 časopiseckých článků, monografií, článků ve sbornících, internetových stránek aj. (jednotlivé položky nejsou číslovány). Literární zdroje jsou vybrány vhodně, ocenit je třeba zejména jejich aktuálnost.

Odborné – nosné – těžiště publikace tkví zejména v prezentaci výsledků výzkumného šetření, které přináší řadu podnětných informací pro edukační praxi (kapitola 3 až 9). Autor si na základě studia odborné literatury stanovil 8 hlavních výzkumných cílů: určit počátek rozhodování žáků o další vzdělávací a profesní dráze; identifikovat podněty, které u nich rozhodovací proces iniciují; zjistit názory žáků a rodičů na otázku, kdo by měl o další vzdělávací a profesní dráze v rodině rozhodovat, které osoby ze sociálního okolí na rozhodování žáků působí a jaký je jejich vliv; do jaké míry se žáci identifikují s profesí svých rodičů anebo jiných členů rodiny, které zdroje informací žáci a rodiče využívají, jak hodnotí jejich efektivnost a které informace by při volbě další vzdělávací a profesní dráhy využili.

Ve 3. kapitole habilitační předložené práci je popsána metodologie výzkumu. Cenné je, že pro zodpovězení výzkumných otázek autor zvolil smíšenou výzkumnou metodologii. V první fázi bylo realizováno dotazníkové šetření. Využity byly nestandardizované dotazníky pro žáky a rodiče. Nová technika nastoluje otázku validity a reliability výzkumu, aby nebyla snížena objektivita testování. O této problematice autor v habilitační práci nepojednává. Výzkumný vzorek byl tvořen 779 žáky absolventských ročníků základních škol a stejným počtem jejich rodičů. Získaná data byla vyhodnocena použitím neparametrické statistiky (chí-kvadrát test, Cremérův koeficient kontingence aj.). Při použití chí-kvadrát testu je někdy vyžadováno uvedení pozorovaných a očekávaných četností jednotlivých hodnot. Autor však v práci uvádí pouze konečný výsledek testování s uvedením počtu stupňů volnosti, hodnotou chí-kvadrát testu a p-hodnoty. Ve druhé fázi byly vedeny čtyři ohniskové skupiny s celkem 37 žáky. Přestože má metoda ohniskových skupin dostatečnou oporu v odborné literatuře a její použití v pedagogických vědách je stále častější, otázkou zůstává, zda použití jiných kvalitativních metod (například hloubkových rozhovorů) by nemělo vyšší výpovědní hodnotu. Autor však sám v habilitační práci uvádí, že tato metoda byla využita jako doplňkový zdroj údajů

k poznatkům získaných dotazníkovou metodou. K základní analýze dat bylo použito otevřené kódování a poznatky prezentovány „technikou vyložení karet“. Design výzkumu je propracovaný a srozumitelně prezentovaný jak v textové části, tak i v tabulkových a grafických přehledech. Stejně precizně jsou prezentovány hypotézy (uvedené v příloze) a informace o výzkumném vzorku.

V následujících kapitolách jsou prezentovány výsledky výzkumu autora: o časovém určení počátku rozhodování žáků o další vzdělávací a profesní dráze a formování životních plánů (4. kapitola), o názorech žáků a rodičů na roli aktérů při volbě další vzdělávací a profesní dráhy (5. kapitola), o sociálních vlivech působících na rozhodování žáků (6. kapitola), zdrojích informací využívaných žáky a rodiči při volbě další vzdělávací a profesní dráhy a hodnocení jejich efektivity (7. kapitola), dostupných internetových zdrojích a hodnocení jejich efektivity (8. kapitola) a informacích, které jsou podle hodnocení žáků a rodičů pro rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze významné (9. kapitola). Každá kapitola má stejný design – uvedení do řešeného problému, seznámení s položkou či položkami dotazníku, které jsou v příslušné kapitole vyhodnocovány, prezentace výsledků z dotazníkového šetření, prezentace poznatků z ohniskových skupin a přiměřená diskuze s explicitním uvedením výsledků textování hypotéz, důraz je kladený rovněž na implikace pro pedagogickou a poradenskou praxi.

Závěr publikace je věnován shrnutí nejvýznamnějších poznatků komplexně pojatého šetření, které reaguje na náročnou a velmi podstatnou fázi v životě žáka – a to fázi rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze, na níž nejsou žáci velmi často zralí jak psychicky, tak sociálně. Zapomenuto v této části není ani na závěrečná doporučení pro pedagogickou praxi. Chybí zde zhodnocení použité metodologie a jejích limitů, součástí kapitoly by mohly být i návrhy pro další možnosti zkoumání.

Autor prokázal obsáhlou a důkladnou teoretickou analýzou dobré poznatky o zkoumané problematice. Vyrovnal se přitom nejen s pojmovou pestrostí a dalšími úskalími, ale také s riziky zjednodušení a banalizace tématu. Vedle pečlivé analýzy a syntézy vybraných odborných poznatků jsou v textu citlivě zařazeny autorovy vlastní postřehy a stanoviska. Údaje získané vlastním výzkumem jsou prezentovány podrobně, kriticky a objektivně, jsou z nich vyvozeny závěry pro pedagogickou praxi. V tomto smyslu tvoří obě části práce vyvážený celek, obsahující vedle standardních poznatků také nové závažné informace využitelné v teorii a praxi. Habilitační práce je napsána kultivovaným jazykem a má významnou vědecko-výzkumnou a aplikační hodnotu.

Otázky k obhajobě:

- 1) Proč byly pro kvalitativní fázi výzkumu zvoleny ohniskové skupiny, a nikoliv jiná výzkumná metoda (např. rozhovory)?
- 2) Jak se projevuje dosažené vzdělání rodičů v rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze a jaké to může mít konsekvence při formálním vzdělávání žáků?
- 3) Čím lze vysvětlit zjištěnou skutečnost, že žáci mají tendenci přisuzovat větší vliv na volbu další vzdělávací a profesní dráhy vrstevníkům, než rodičům, učitelům a poradenským pracovníkům?

4) Jaké další možnosti zkoumání v předmětné problematice na základě poznatků získaných vlastním výzkumem prezentovaným v habilitační práci navrhuje?

Závěr:

Předloženou habilitační práci považuji za zdařilou, jak po stránce teoretické, tak i metodologické. Významná je i v kontextu přesahu do aplikační oblasti. Uchopení edukační reality z pedagogického i psychologického pohledu svědčí u autora o jeho erudici a schopnosti syntézy. Struktura práce je logická, přehledná a účelně propojená. Text je vhodně doplněn tabulkami, grafy a přílohami, které přehledně ilustrují výsledky dosažené výzkumným šetřením. Doporučuji, aby byl na základě předložené habilitační práce a její úspěšné obhajoby udělen PhDr. Mgr. Petru Hlad'ovi, PhD. vědecko-pedagogický titul docenta oboru pedagogika.

Praha 25. 8. 2014

.....
Prof. PhDr. Alena Vališová, CSc.
E-mail: alenaaval@atlas.cz